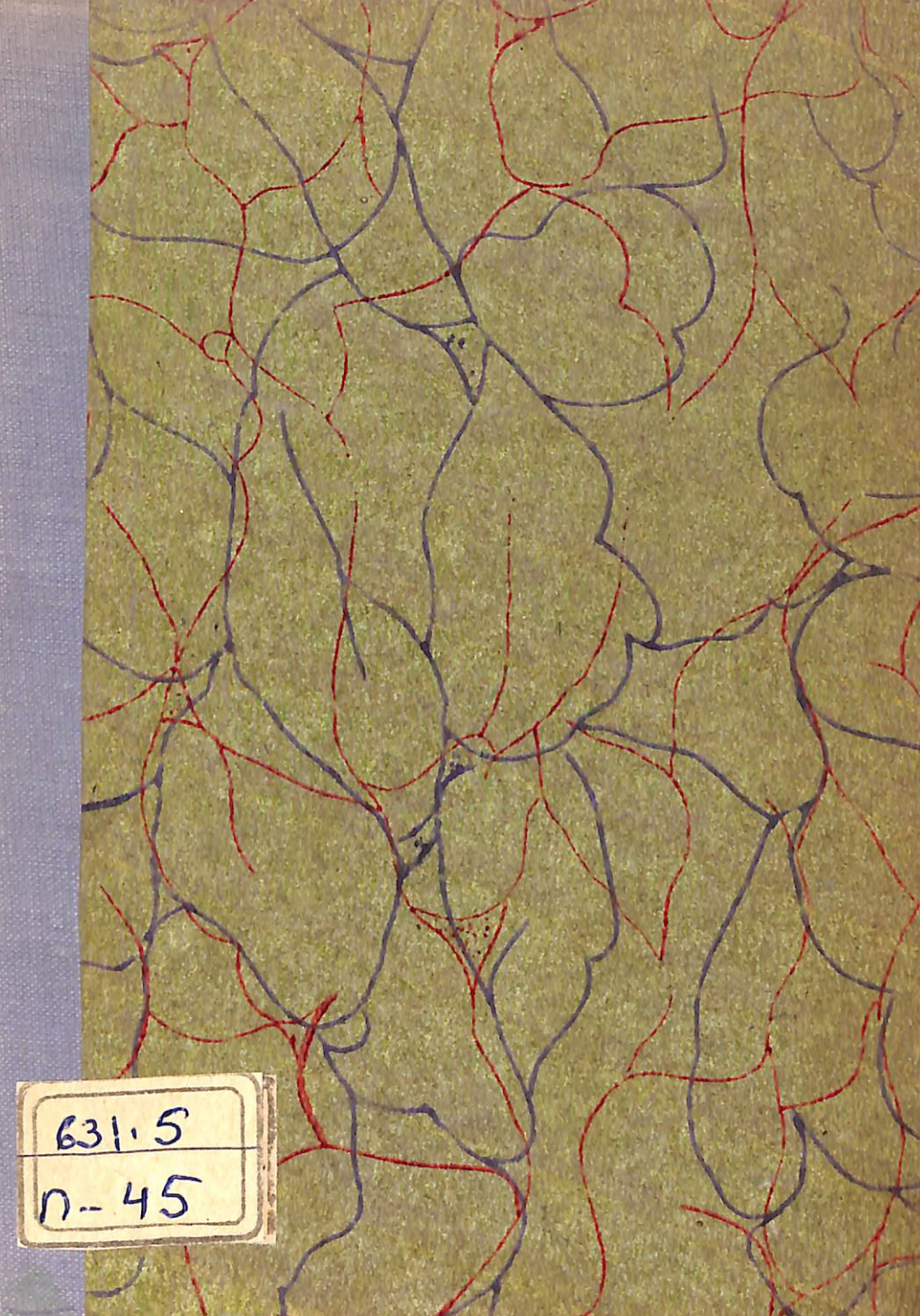




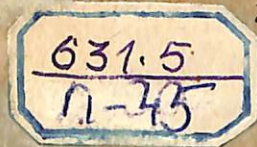
631.5

n-45

ԱՅՆԵԼ ՀԱՅԱՅԱՏԻԿՆԵՐԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՍՈՏ
ՈՍԳԱՅՈՒՄ ՄԻՆՁԵՎ 7-8 ՄԻԼԻԱՐԴ ՓԹԻ [Է.ՍՏԱԼԻՆ]

Լ. Գոսկանյան

Բերքաբուծության
բարձրացման
միջոցառումները



ԱՂՈՒ ՍԵՎՈՂՅԱՆ ՀԵՐԿԱՅՈՒՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
«ԳՐՈՀ»
ՈՐԱՏՈՒՄ 1936

631.5
Ո-45

այ

ԼԵՎՈՆ ՎՈՍԿԱՆՅԱՆ

04 AUG 2010

20

**ԲԵՐՔԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԲԱՐՁՐԱՑՄԱՆ
ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԸ**

ԱԶՈՎ-ՍԵՎԾՈՎՅԱՆ ՅԵՐԿՐԱՅԻՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ «ԳՐՈՂ»
ՌՈՍՏՐՎ-ԴՈՆ—1936

16.07.2013

16.958



33/9
41

Ответ редактор И. Лукасян
Тех. редактор Д. М. Джинибалаян

Уполкрайлит С—5783. Формат Б5. Сдано в набор 7 сентября 1936 г. Подписано в печать 10 октября 1936 г. Объем 31/4 печатных листов. Заказ № 403. Тираж 600

Типография краевого армянского издательства „ГРО“
Ростов н-Дону, Ворошиловский пр. № 27



Նկ. 21. Կորեկի մրկի:



Նկ. 22. Սորգոյի մրկի:



ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ներածություն	42
Բերքի բարձրացումը և աղբոսեխնիկան	3
Հերկը, տափանումը և գյուղատնտեսական կուլտուրաների կուլ- տիվացիան	9
Ցեղերի մշակումը	13
Ցանկու սերմացույի նախապատրաստումը և այլ գործողու- թյուններ	16
Ցանքսը շաբաթացանով և տարբար յեղանակի վատ ազդեցությամբ դեմ,	20
Բերքահավաքը և բերքահավաքի մեքենաները	26
Հավելված.—Մրիկի (զանալի) տեսակները զանազան հացաբույ- սերի վրա	43
	48

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

1935թ. դեկտեմբերի 1-ին առաջավոր կոմբայնա-
վարների ու կոմբայնավարուհիների խորհրդակցու-
թյանն արտասանած իր ճառում ընկեր Ստալինը
նշեց, վոր անցյալ տարվա նվաճումները գյուղատն-
տեսությունն ասպարեզում այնքան ել նվազ չեյին.
1935 թվին մենք հավաքեցինք ավելի քան 5,5 մի-
լիարդ փութ հացահատիկ: Այսքանը միանգամայն հերիք
ե, վոր վոչ միայն բնակչությունն ապահովված լինի
հացով, այլև մի մասն ել մնա վորպես պաշար անա-
կնկալ գեպքերի համար:

Հիշյալ ճառում ընկ. Ստալինն ասաց. «Ինչո՞վ բա-
ցատրել հացահատիկի պահանջի հսկայական աճը մեր
յերկրում:

1. «Մեր յերկիրն այլևս այն չե, ինչվոր եր անցյալում,
մինչհեղափոխական տարիներում: Անցյալի հետ հա-
մեմատած՝ սեր արդյունաբերությունն ու քաղաք-
ները կրկնակի աճել են»:

«...Միքանի միլիոն աշխատավորներ գյուղից հան-
ված ու քաղաք են փոխադրված. նրանք դարձել են
բանվորներ և ծառայողներ ու ներկայումս, մնացյալ

բանվորները հետ միասին, առաջ են մղում արդյունաբերությունը»:

2. «Անցյալում մենք տեխնիկական կուլտուրաներ ավելի քիչ ունեւիրք, քան թե այժմ: Նեկայումս մենք յերկու անգամ ավելի բամբակ ենք արտադրում, իսկ փուշ, ձալնդեղ և այլն տեխնիկական կուլտուրաներ անհամեմատ ավելի յենք արտադրում, քան թե առաջ: Իսկ սրանից ի՞նչ է հետևում: Իսկ սրանից հետևում է այն, վոր տեխնիկական կուլտուրաների արտադրությունը զբաղված մարդիկ չեն կարող բավարար չափով զբաղվել հացահատիկի արտադրությամբ: Հետևաբար հարկավոր է ունենալ հացահատիկի ավելի մեծ պաշար այդ մարդկանց համար... Յեթե մենք ուզում ենք առաջ մղել մեր թեթև ու սննդային արդյունաբերությունը, ապա մեզ հարկավոր է ավելի ու ավելի ընդարձակել տեխնիկական կուլտուրաների արտադրությունը»:

3. «Անցյալում, ցարական Ռուսաստանում, 4 — 5 միլիարդ փութ հացահատիկ եյին արտադրում»:
«...Ցարական կառավարությունը հացն արտահանում էր արտասահման, գիտենալով հանդերձ, վոր յերկրի 20—30 միլիոնի չափ չքավոր գյուղացիությունը հարկավոր չափով սնունդ չունենալով, կիսակուշտ է մնում»:

«...Ուորդային կառավարությունը չի կարող հանդուրժել, վոր բնակչությունը կիսակուշտ լինի»:
«...Մենք հաստատուն կերպով վտար ենք դրել ունեւորության ուղին»:

«Դուք կհարցնեք—ի՞նչ յեղան 20—30 միլիոն սովահար չքավորները: Նրանք մտել են կոլխոզները, այնտեղ հաստատվել են և հաջողությամբ կառուցում են իրենց ունեւոր կյանքը... Իա նշանակում է, վոր այդ

բազմամիլիոն աշխատավոր գյուղացիությունը կերակրելու համար մենք պետք է շատ ավելի հաց ունենանք, քան անցյալում, վորովհետև յերեկվա չքավոր գյուղացիները և այսօրվա կոլխոզիկները, վորոնք արդեն հաստատված են կոլխոզներում, պետք է բավականաչափ հաց ունենան՝ իրենց ունեւոր կյանքը կառուցելու համար: Դուք գիտեք, նրանք այդ հացն արդեն ունեն, փսկ ապագայում ել ավելի շատ են ունենալու»:

4. «Այժմ ամենքն ասում են, վոր մեր աշխատավորները նյութական դրությունն զգալի չափով բարվորվել է, վոր կյանքը դարձել է ավելի լավ, ավելի սուրբ: Դրա հետևանքն է անշուշտ, վոր բնակչությունն ավելանում է ավելի արագությամբ, քան թե առաջ: Ներկայումս մեր բնակչության թիվն ավելանում է տարեկան մոտ յերեք միլիոն հոգով: Դրա հետ միասին՝ գնալով ավելանում է նաև սննդամթերքի կարիքը»:

5. «...Բայց սննդամթերք ապելով միայն հացը չպետք է հասկանաք: Ժողովրդին անհրաժեշտ է նաև միսը, ձարպեղենը: Հետևաբար անհրաժեշտ է, վոր մեր անասնաբուծությունը լավ հիմքերի վրա դրված լինի. անհրաժեշտ է ունենալ մեծ թվով մանր ու խոշոր անասուններ, վորպեսզի կարելի լինի գոհացնել մսեղեն արտադրանքի նկատմամբ բնակչության որավոր աճող կարիքը: Իսկ անասնաբուծությունը չի կարող բարգավաճել, յեթե անասուններին կերակրելու համար հացահատիկի մեծ քանակությամբ պաշար չունենանք: Հետևաբար, միայն հացահատիկային աճող ու ծավալվող տնտեսությունն է, վոր կարող է ստեղծել այն պայմանները, վորոնք անհրաժեշտ են անասնաբուծության աճման համար:

Ահա այս պատճառներն են, վոր առաջադրում են

մեզ անհետաձգելի մի խնդիր, այսինքն՝ հացահատիկի տարեկան արտադրությունը մոտիկ ապագայում հասցրնել 7—8 միլիարդ փթի»:

Այդ խնդրի լուծումը պահանջ է դնում հողը մշակել ավելի կուլտուրական ձևով, արագորեն բարձրացնել կոլխոզ-սովխոզային դաշտերի բերքատվությունը:

Առաջնորդի լոգունգը չտեսնված արագությամբ տարածվեց մեր լայնածավալ յերկրի բոլոր անկյուններում: Ամենուրեք բարձր բերքատվության վարպետների նախաձեռնությամբ ստախանովյան մրցակցություն կազմակերպվեց յերկրամասերի, մարզերի, հանրապետությունների, ռայոնների և կոլխոզ-սովխոզներին միջև: Հենց ստախնյան առաջադրանքի կատարման համար կուսակցության Ազով-Սևծովյան Յերկրային կոմիտեն և Յերկրագործկոմը կրկնակի բերքատվության ստախնյան արշավ հայտարարեցին, իսկ այնուհետև ամբողջ յերկրամասը սոցիալիստական մրցման մեջ մտավ Դնեպրոպետրովսկի մարզի հետ:

Ընկեր Ստալինի առաջադրանքը կատարելու համար Ազով-Սևծովյան յերկրամասը պարտավորություն է հանձն առել բերքի քանակը կրկնապատկել և 1936 թվին 270 միլիոն փութ հացահատիկի փոխարեն հավաքել 550 միլիոն փութ հացահատիկ:

Մեր յերկրամասի թերթերը հրապարակել են կոլխոզների, սովխոզների, բրիգադիրների, տրակտորիստների, կոմբայնավարների, ողակավարների առաջադրություններն ու պարտավորությունները բերքատվության բարձրացման ուղղությամբ: Շքանշանակիր Անդրեյ Վոլոշինի արակտորային բրիգադը պարտավորվել է այս տարի ամեն մի տրակտորով մշակել 2000 հեկտար: Նրա հետ մրցող Մյասնիկյանի ՄՏ կայանի շքանշանակիր Մ. Սարաբաշյանը խոսք է տվել ամեն մի տրակտորին

2100 հեկտար արտադրանք տալ: Շքանշանակիր կոմբայնավարուհի Կոֆանովան պարտավորվել է հավաքել 800 հեկտարից վոշ պակաս: Շքանշանակիր կոլխոզային բրիգադիրներ Բիշկալովը և Պլախուտինը խոստացել են ամեն մի հեկտարից տալ վոշ պակաս, առաջինը՝ 35 ցենտներ հացահատիկ, 2-րդը՝ 30 ցենտներ: Գիտահետազոտական հիմնարկները ևս ընդգրկված են մրցման մեջ, վորոնք գործնական ոգնություն են կազմակերպում կոլխոզներին, սովխոզներին և այլն:

Տարեկան 7—8 միլիարդ փութ հացահատիկ արտադրելու Ստալինյան առաջադրանքով զբաղվեց նաև Ազով-Սևծովյան Յերկրամասի արտադրողական ուժերն ուսումնասիրող կոնֆերենցիան:

Այս կոնֆերենցիայում զեկուցող ակադեմիկոս Վալիլովը նշեց, վոր ամեն տարի ցանված բազմատեսակ կուլտուրաների բռնած ցանքսային տարածության մեծությամբ Ազով—Սևծովյան յերկրամասն առաջին տեղն է գրավում Պորհրդային Միության մեջ: Ներկայումս մոտ 8 միլիոն հեկտար տարածություն բրունրված է զանազան կուլտուրաներով: Սակայն այս ահագին տարածությունը, վոր բռնված է դյուղատնտեսական կուլտուրաներով, վերջնական չափը չի ներկայացնում, այլ կարող է ել ավելի ընդարձակվել: Ըստ միքանի կուլտուրաների, ինչպես, որինակ, աշնանացան ցորենը, գարին, արևածաղիկը, յեգիպտացորենը և այլն, մեր յերկրամասը հանդիսանում է առաջատարը Պորհրդային Միության մեջ:

Բերքատվության ցածր լինելը նախ և առաջ հետևանք է նրա, վոր ագրոտեխնիկական ձեռնարկությունները ճշտությամբ չեն կատարվում, վարելու ժամկետերն անտեսվում են, զարնանացանը ժամանակին չի կատարվում, շարատունկերի խնամքը թերի յե, ցելը

անխնամ ե մշակվում, կանոնավոր ցանքսաշրջանառու-
թյունը բացակայում է: Յեվ դրանից է, վոր անբա-
րենաշող կլիմայական պայմանները կրկնապատկում
են ագրոտեխնիկայի չկիրառմամբ առաջացված ներ-
գործությունը: Միանգամայն կասկածից դուրս է,
վոր ագրոտեխնիկական ձեռնարկումների կանոնավոր
կատարումը՝ արտերի մաքրությունը, կանոնավոր ցանք-
սաշրջանառությունը, աշնանացանի աշնան հերկը,
մաքուր ցելը կարող են կրկնապատկել բերքատու-
թյունն ամբողջ յերկրամասում:

Պետք է ասել, վոր մեր Ագուլ-Սևծովյան յերկրամասը,
իբրև յերկրի հացահատիկային վճռող ուայոններից
մեկը, կարող է և պետք է գրավի առաջավոր տեղը՝
բերքը բարձրացնելու, կրկնապատկելու խնդրում:
Պարզ է, վոր տեխնիկական լիակատար սարքավո-
րումը, կոլեկտիվացման ավարտումը և բավական
չափով կազրերի ստեղծումը, նրանց աճեցումը տա-
լիս են բոլոր պայմանները, վորոնք անհրաժեշտ են
կարճ ժամկետում կրկնապատիկ բերք ստանալու
համար:

ԲԵՐԲԻ ԲԱՐՁՐԱՑՈՒՄԸ ՅԵՎ ԱԳՐՈՏԵԽՆԻԿԱՆ

Անցյալ 1935 թվին, շնորհիվ գյուղատնտեսության
ստախանովականների գործ դրած աշխատանքի, բեր-
քատուլության զգալի բարձրացում է նկատվում:

1935 թվականը նշվում է վորպես բերքատուլության
բարձրացման սկիզբ: Հետագայում այդ բարձրացումը
շատ ավելի յե լինելու, վորովհետև ներկայումս յերկ-
րամասի գյուղատնտեսությունն ոժտված է բազմա-
թիվ մեքենաներով. կան բավարար քանակությամբ
կադրեր, վորոնք տիրապետում են իրենց աշխատան-
քի տեխնիկային: Հետևաբար բերքի բարձրացման
գործը հաջողությամբ կատարելու պայմաններ կան:
Ի հաստատություն վերոհիշյալի կարելի յե վերցնել
կոլտոգային արտերի այն ստախանովական բրիգադի-
րների աշխատանքների արդյունքը, վորոնք կուբանում
կարողացել են սռանալ աշնանացան ցորենից՝ 20 ցենտ-
ներ, գարուց՝ 25 ցենտներ, յեգիպտացորենից՝ 40
ցենտներ, տզկանեփից՝ 10 ց. ճակնդեղից՝ 350-
ց., պրևածաղիկից՝ 16 ց.: Նրանք որինակ են հանդի-
սացել, թե ինչպես հնարավոր է արագ կերպով բերքն

ավելացներ, Դրա հետ միասին, 1935 թվին, մեր
յերկրամասի 44 ռայոնում կային 129 տրակտորային
բրիգադներ, վորոնք մի տրակտորով արտադրում են
ավելի քան հազար հեկտար: Շքանշանակիր Վոլոշինի
տրակտորային բրիգադն անցյալ տարի ամեն մի տրակ-
տորով արտադրել է 1671 հեկտար, իսկ Մյասնիկյան
ՄՏ կայանի շքանշանակիր Սարաբաշյանի տրակտո-
րային բրիգադի յուրաքանչյուր տրակտորը 1470 հեկ-
տար:

Աշնանացան ցորենի կրկնապատիկ բերքի հարցում
բացառիկ նշանակություն են ստանում բոլոր ժանգա-
կայուն տեսակները (ստավրապոլկա և ուրիշները):

Աշնանացան ցորենի ժանգակայուն տեսակները
1936 թվին կբավարարեն հարյուր հեկտար ցանելու
համար, իսկ 1937 թվին՝ սերմնաբուծարանի պլանի
համաձայն՝ կարող են գոհացում տալ հարավային բո-
լոր ռայոնների մեծագույն մասի կարիքներին: Աշնա-
նացան ցորենի՝ ժանգի հանդեպ անկայուն տեսակնե-
րը փոխելու հետ միասին անհրաժեշտ է բարձրացնել
հողի մշակման վորակը թե ցել անելիս և թե խոզան-
ները վարելիս. նույնը պետք է անել նաև շարատունեկ-
ների արտերում: Մաքուր ցելը զգալի կերպով պա-
կասեցնում է արտերի աղտոտվածությունը, թույլ է
տալիս ցանքսը ժամանակին կատարել, վորով և բարձ-
րանում է բերքատվությունը:

Համարյա նույնպիսի նշանակություն ունի նաև վաղ
կատարված խոզանավարը: Սակայն, յեթե ամառը չո-
րային է, գերադասելի յե բերքահավաքից հետո անմի-
ջպես սկսել խորունկ վարը:

Տևական մշակման յենթարկված արտերում ցանված
աշնանացանները վորքան վաղ ցանված լինեն, այնքան
ավելի բերք են տալիս: Ուստի շարատունեկ կուլտու-

րաների վաղ և արագ հավաքումն արտերից, ինչպես և
այդ արտերի որինակելի, լավ մշակումը վորնչացում են
մոյախոտերը և աշնանացանների բերքի բարձրացման
հիմնական պայմանն են հանդիսանում:

Ինչ վերաբերում է յերկրամասի հյուսիսային և մա-
սամբ կենտրոնական միքանի ռայոններին, ապա այս-
տեղ աշնանացան հացաբույսերի բերքի բարձրացումը
մինչև 18 ցենտներ իրագործվելու յե ի հաշիվ մաքուր
վաղ և կուլիսային ցելերի լայնորեն կիրառման. այս-
պիսի միջոցառումների շնորհիվ հյուսիսային ռայոն-
ների միջին բերքը տանառյակում, ըստ յերկրային
փորձակայանի և Դոնեցկիյ ու Դոնսկոյ փորձադաշ-
տերի տվյալների, հասնում է 17—18 ցենտներին:

Փարնանացան ցորենի բերքի բարձրացումը մինչև
10 ցենտներ մի հեկտարից հնարավոր է այն բոլոր
միջոցների կիրառումով, վորոնք մշակված են յեր-
կրի փորձառու հիմնարկների կողմից. նրանք կարողա-
ցել են 10 ցենտներ բերք ձեռք բերել՝ հետևելով կա-
նոնավոր ցանքսաշրջանառության, կիրառելով աշնա-
նավարը, բերքահավաքից հետո իսկույն խոզանավարն
սկսելով, ցանելուց առաջ բարեխիղճ կերպով հողը
մշակելով, զտած տեսակավոր սերմացու ցանելով,
բաղհանելով, յարովիզացիայի յենթարկելով և այլն:

1936 թվին բոլոր կոլխոզները գարնանացանը ցա-
նել են աշնանը վարած հողերում, առանց ուշացնելու,
սերմացուները զտված են յեղել և ստուգված, նրանք
հետևել են ստախանովական առաջավոր այն բրիգադ-
ներին, վորոնք 1935 թվին կարողացել էին ձեռք
բերել գարնանացան ցորենի 12 ցենտներ բերք:

Ժամանակին կատարված ցանքսի հաջողությունները
1936 թվին մենք կտեսնենք նաև գարնանացան գարու,
յեգիպտացորենի, արևածաղկի, տզկանեփի և տեխնի-

կական այլ կոլտուրաների նկատմամբ: Յեթե հաւ-
կափոր հացաբուլսերի քաղհանը չուշանա, յեթե ար-
մատապտուղների և մյուս շարատունկ կոլտուրաների
քաղհանը, փխրացումը (շարովկա) և փնջափորումը
(բուկետիրովկա) ժամանակին կատարվի, ապա մենք
կունենանք լավ բերք:

Բայց լավ բերք ստանալու համար հարկավոր է ճշ-
տիվ կատարել ագրոտեխնիկայի պահանջած անհրա-
ժեշտ աշխատանքների ամբողջ կոմպլեքսը: Անկասկած
է, վոր կատարվող աշխատանքների կոմպլեքսում գե-
բակչուող դերը խաղալու յեն առաջավոր կոմբայնա-
վարների և տրակտորիստների աշխատանքները:

Բայց և սյնպես բերքը պահանջված արդյունքը չի
տա, յեթե տրակտորիստը և կոմբայնավարը չհետևեն
կոմպլեքսային այն աշխատանքներին, վորոնք գործ
են դրվում հացաբուլսերի բերքը բարձրացնելու հա-
մար:

Կոլտոգների և սովխոզների գիտակից աշխատողները
պետք է իմանան ու հասկանան, վոր լուկ ցանկու-
թյամբ բերքը չի ավելանա. անհրաժեշտ է նաև գի-
տեսաւ ագրոտեխնիկան:

Ի՞նչ բան է ուրեմն ագրոտեխնիկան:

Դա գյուղատնտեսական կանոնների և հողի մշակ-
ման գիտականորեն հիմնավորված այն անհրաժեշտ
գիտելիքներն են, վորոնք կոլտուրական բույսեր խնա-
մելու համար են կիրառվում:

Վորովհետև հողը հանդիսանում է այն միջավայրը,
ուր զարգանում է ցանված սերմացույի սաղմը և
վորտեղից դաշտային կոլտուրաների ծիլերն ստանում
են բերք առաջացնելու համար անհրաժեշտ սննդարար
նյութերը, ապա ուրեմն դրանից ել կսկսենք մեր առե-
վիքը:

Վորպեսզի ցանած սերմացուն ծլի ու աճի, նրան
անհրաժեշտ է ջերմություն, խոնավություն և ոդի
ազատ հոսանք: Վարելու միջոցով հողը փխրանում է
և ոդն ազատ մուտք է գտնում այնտեղ: Բացի դրանից,
հողն ունենալու յե բավարար չափով դյուրալուրացուցիչ
նյութեր (ազոտ, կալի, ֆոսֆոր): Այս պայմանների
առկայությունը համապատասխանում է կոլտուրա-
կան բույսերի պահանջներին թե սերմացուների ծլելու
և թե նրանց հետագա զարգացման ժամանակ:

ՅԵՐԿԸ, ՏԱՓԱՆՈՒՄԸ ՅԵՎ ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿՈՒՆՏՈՒՐԱՆԵՐԻ ԿՈՒՆՏԻՎԱՑԻԱՆ

Այսպես, ուրեմն, դաշտային գյուղատնտեսական
կոլտուրաների մշակման գործում հիմնական մոմեն-
տը վարելն է: Վարելու գործով պետք է հետաքրքրվեն
և տրակտորիստները, և՛ բրիգադիրները, և՛ կոմբայնա-
վարները, և՛ բոլոր նրանք, ովքեր վորեւէ կապ ունեն
հացաբուլսերի բերքի բարձրացման հետ: Դրա համար
հարկավոր է ուշադրությամբ հետևել, վոր գութանը
գործի կանոնավոր կերպով, այսինքն այնպես, վոր
շուռ տված հողաշերտերը պառկեն հարթ հորիզոնաձև
հիմքի վրա: Վարի ալիքաձև հիմքն արդեն նշան է, վոր
գութանը կանոնավոր սարքավորված չէ. դրա հետե-
վանքով ել առաջանում է բերքի նվազում:

Ինչ վերաբերում է տրակտորային գութանին, նա
լավ կաշխատի միայն այն դեպքում, յերբ կարգին
սարքավորված է և կանոնավոր ել կարգավորվում է:

Դրա համար անհրաժեշտ է, վոր՝ 1) շրջանակը դր-
ված լինի հորիզոնական դիրքով. 2) խոփերի բերան-
ները, ստուգման դեպքում, իրենց բոլոր մակերեւութ-
ներով կպած լինեն հողի յերեսին. 3) հետևի դաշ-

տալին տախտակի հետին ծայրը 1,5—2 սանտիմետրի չափ բարձր լինի հողի յերեսըց. 4) դիսկի (սկավառակի) կենտրոնը գտնվի խոփի յեզրին, իսկ թե վոր դիսկի տեղ դանակ ե հաստատված, ապա դանակի բերանը 3—5 սանտիմետրի չափ բարձր լինի խոփի յեզրից. 5) գուլթանի շփվող մասերի յուղումը կատարվի չորս ժամ աշխատելուց հետո:

Գուլթանը կարգին չի աշխատում հետևյալ դեպքերում.

1. յեթե նրա կորպուսը (մարմինը) դժվարությամբ ե խրվում հողի մեջ (այս յերևույթի պատճառն այն ե, վոր խոփերը գուլացել են, վոր գուլթանը շատ բարձրից ե կցված տրակտորին, վոր դիսկավոր դանակները շատ առաջ են դուրս ցցված ե «թավալում են» գուլթանը).

2. յերբ գուլթանը, շատ ծայրից կցված լինելով տրակտորին, վարում ե «քթով».

3. յերբ գուլթանը «կողքանց» ե քնում. դա նրանից ե, վոր նրա՝ տրակտորի հետ կցումը քարշային դիմադրության գծով չի կատարված, ե դաշտային տախտակը խրվում ե ակոսի պատերում. հետևաբար՝ կցումն անել այն հաշվով, վոր տրակտորի քարշագիծը համընկնի գուլթանի քարշային դիմադրության գծին. բացի գրանից, անհրաժեշտ ե դաշտային տախտակի տակ տափողակ (շայթա) դնել վերջին բոլտի (հեղույսի) մոտ, վորով նա ամրացված ե կորպուսին.

4. յերբ գուլթանը դանդաղ ե ընթանում՝ դաշտային տախտակի մաշվածության պատճառով, յերբ կանգնակը (ստոյկան) ճկված ե, յերբ շրջանակը ծռված ե.

5. յերբ, ծղնտախառն գոմադրով հողը վարելիս, գուլթանի կորպուսը խցվում, լցվում ե. այս դեպքում լավ ե դիսկավոր դանակները սարքել այնպիսի բարձրության

վրա, վոր ծղնտը չփաթաթվի վոչ յեղանների ե վոչ ել տափողակների վրա.

6. յերբ ավտոմատը, նրա պարանը յերկար ժամանակ ձգված պահելու հետեվանքով, աշխատում ե անկանոնայս դեպքում պարանը թուլացնում ե, ավտոմատի մաշված ժանիքների տեղ նորերն են անցկացնում. յեթե ավտոմատի զսպանակը հարկավոր չափով չի լարված, ապա տրակտորը պետք ե շատ ուժ գործ դնի՝ գուլթանի կորպուսը հողի միջից դուրս հանելու համար. այս դեպքում պետք ե ավելի ուժեղ լարել զսպանակը:

Վարն ավարտելուց հետո մենք չպետք ե հանգստանալ: Ինչքան ել լավ վարված լինի արտը, բարձր բերք ստանալու համար միայն դրանով չի կարելի բավակա-նանալ, վորովհետեւ վերջնական փխրացումը դեռ չի կատարված: Ավելի մանր փխրացնելու համար կիրառում են տափաններ. այս տափանումը կոչվում ե հողի լրացուցիչ փխրացում:

Հողի լրացուցիչ փխրացումն անհրաժեշտ ե կատարել, վորպեսզի՝ հողի գոլորշիացումը դադարեցնելու նպատակով՝ անոթների մաղականությունը վոչնչացվի: Տափանումը կատարում են գարնան վարից հետո, վորպեսզի հողը չգոլորշիանա: Տափանելու հետ միասին, գարնան չորային յեղանակին, գլանակում են ցանած արտը: Գլանակելու միջոցով խոնավությունն արհեստականորեն հողիներքին շերտերից յերես ե դուրս գալիս. գլանակումից հետո անմիջապես տափանում են, վորպեսզի հողի վերին շերտերի խոնավությունը պահպանվի, չգոլորշիանա: Մշակված արտը տափանում են անձրեվներից հետո գոյացած կեղևը քանդելու համար: Աշնանացան ցանքսերը տափանում են ձնհալքից հետո. բաղժամյա խոտերը տափանում են գարնանը, հնձելուց հետո: Շարատունկերից ազատված հողերը փխրացնում

են գարնանը, հատիկավոր հացաբույսեր ցանելուց առաջ:
Տափանելու միջոցով հողից հեռացնում են չորացած մոլախոտերը:

Բայց միայն տափանելով չի կարելի վերջնականապես մշակել և մաքրել հողը մոլախոտերից. դրա համար կիրառվում են կուլտիվատորները: Կուլտիվատորով կատարված դաշտամշակութունը «կուլտիվացիա» յե կոչվում: Կուլտիվացիայի ու վտրելու տարբերությունն այն է, վոր առաջինի միջոցով դաշտը մշակվում և մոլախոտերից մաքրվում է առանց հողաշերտերը շուռ տալու:

Կուլտիվատորները կիրառվում են խոտակալած հողը վարելու ժամանակ (բազմամյա խոտերի կուտակները), խոզան անմիջապես և մակերեսաբար փխրացնելու համար՝ աշնան վարը դեռ չսկսած: Բացի վերը մատնադրվող համատարած մշակումներից, կուլտիվատորներով մշակում են շարատունի կուլտուրաների շարքամեջերը, փնջավորում են, վորով վորոշ նպատակի յեն հետեւում՝ ստեղծել լավագույն բարեհաջող պայմաններ (ապահովել խոնավությամբ, մաքրել մոլախոտերը)՝ շարատունիների զարգացման համար:

Հողը հարթ գլանակով գլանում են այն նպատակով, վոր արագանա ծիւրերի յերեւան գալը և հարթվի արտերի մակերեսը խորավար տեղերում:

ՅԵԼԵՐԻ ՄՇԱԿՈՒՄԸ

Այժմ ջուկ-ջուկ ծանոթանանք աշնանացան ու գարնանացան կուլտուրաների համար հատկացված հողերի մշակման հետ:

Աշնանացան կուլտուրաները ցանվում են ցել արված արտերում, և վորովհետև այսպիսի հողամշակման գլխավոր նպատակը մոլախոտերի հեռացումն է, ինչպես

նայել խոնավության կուտակումն ու պահպանումը հողում, ապա ուրեմն մեր Ազով-Սևծովյան յերկրամասի տարբեր մասերում կիրառվում են և՛ տարբեր տեսակի ցելեր: Նայած տեղումների քանակին, չորային ու այրուններում՝ ու այն վայրերում, ուր խոնավացումը կայուն չէ, հանձնարարվում են այսպես կոչված մաքուր (ապրիլյան և մայիսյան) և կուլիսային ցելերը, թաց ու այրուններում՝ բռնված և շարատունի ցելերը:

Մաքուր ցելեր կոչվում են նրանք, վորոնք ամբողջ ամառը զբաղված չեն յեղել վոչ մի կուլտուրայով, վորպեսզի խոնավությունը ծախսված չլինի:

Մաքուր ցելերը, վարելու ժամանակին նայած, ստորաբաժանվում են սև ցելերի՝ աշնան վարած (աշնանացանն անելուց մի տարի առաջ), վաղ ցելերի (գարնան վարած, ապրիլին կամ մայիսին), միջին (հունիսյան) և ուշ (հուլիսյան) ցելերի, բռնված ցելերի, շարատունի և կուլիսային ցելերի:

Ազով-Սևծովյան յերկրամասի չորային ու այրունների համար, բերքի տեսակետից, լավագույն ցելեր հանդիսանում են սև և վաղ ցելերը: Ըստ վորում վաղ ցելերը գերադասելի յեն սև ցելերից, վորովհետև նրանց խնամքն սկսվում է մայիս ամսից, այնինչ սև ցել անելու համար յերկու ավելորդ մշակում է պահանջվում: Սև ցելերը վարում են 17—22 սանտիմետր խորությամբ, իսկ վարելուց հետո, աշնանը, չեն տափանվում, այլ թողնվում են կունձղերով (խոշոր կտորներով): Վաղ այսինքն ապրիլյան և մայիսյան, ցելերը տափանվում են վարելուց հետո իսկույն:

Բռնված ցելն ոգտագործվում է վորևե վաղահաս կուլտուրա ցանելու համար (յեգիպտացորեն, սորգո, վիկ՝ գարու և վաքսակի հետ խառն՝ իբրև խոտ կամ սիլոս): Զբաղված ցելի վարը կատարվում է աշնանից:



Բռնված ցելերի բույսերը ցանվում են նրանց համար սովորական ժամանակին: Նրանց բերքահավաքը կատարվում է հունիսի վերջին կամ հուլիսի սկզբին, վորից հետո ցել արված հողամասը նորից է վարվում և տափանվում վորպես մաքուր ցել:

Շարատունկի ցելը, մինչև աշնանացան անելը, բռնվում է յեգիպտացորենով, արևածաղիկով, բոստանով, արմատապտուղներով և ուրիշ շարատունկ կուլտուրաներով: Շարատունկի ցելում աշնանացան կուլտուրա յեն ցանում այն ռայոններում, ուր բավականաչափ խոնավութուն կա ինչպես կուբանում և ավելի հարավ:

Կուլխալային ցել է ասվում նրա համար, վոր գրանք կուլիսների յեն նման. այս կուլիսները կազմում են յեգիպտացորենի կամ արևածաղկի այն ցողունների շարքերը, վոր թողնված են ձմեռելու համար: Արևածաղիկ կամ յեգիպտացորեն ցանելիս թողնում են շարքամեջեր այնպիսի լայնությամբ վորոնց միջով անցնել կարողանան մի կամ յերկու շարքացան:

Այս դեպքում աշնանացան ցորենը ցանում են քարքամեջերում մինչև շարքատունկի բերքահավաքը:

Արևածաղկի գլուխները կամ յեգիպտացորենի սիմինդրը քաղում են հասնելուց հետո, իսկ նրանց ցողունները թողնում են արմատի վրա մինչև գարուն՝ ձյունը պահելու համար. դրա շնորհիվ է, վոր աշնանացաններն ավելի հեշտությամբ են տանում ձմեռվա ցուրտը, և հողն ել ավելի խոնավութուն է կուտակում:

Ցելի մշակումն ավարտում են աշնանացանն անելուց յերկու շաբաթ առաջ:

Այժմ խոսենք դարնանացան կուլտուրաների մշակման մասին:

Ցերը դարնանացանը ցանվում է շարատունկ հողերում, այս վերջիններն ամբողջ ամառը փխրունացվում

են և մուխտտերից մաքրվում, դրա համար բավական է գարնանը, շարատունկերից ազատված հողը, ծանր տափանով փխրունացնել՝ այնտեղ գարնանացանն անելու համար:

Սոգանավար արված հողում գարնանացան անելիս անհրաժեշտ է հող տանել այն մասին, վոր արտը մուխտտերից մաքրվի, ապա ստեղծել այնպիսի պայմաններ, վորոնք նպաստեյին խոնավության ու սնունդարար նյութերի կուտակման:

Գարնանացան կուլտուրաների համար հողի լավագույն մշակումն աշնանավար անելն է: Ըստ վորում Ազով-Սևծովյան յերկրամասի, հյուսիսային մասում աշնանավարն արվում է ոգոստոսին, իսկ հարավային մասում՝ սեպտեմբերին, 15 սանտիմետրից մինչև 22 սանտիմետր խորությամբ (արմատապտուղների համար վարի խորությունն ունենալու յե 22 սանտիմետր): Այս դեպքում, մինչև ցրտերի բռնելը, խոգանավար հողերում կատարվում է որգանական նյութերի քայքայումը, հումուսի (բուսահողի) գոյացումը և նրանից ել՝ սննդարար աղերի արտազատումը: Դրա հետ միասին հողի բաղադրության հանքային մասերից առաջանում է սննդարար աղերի արտազատումը. այս պրոցեսին նպաստում է հողի ամբողջ ձմեռ սառած մնալը. հենց դրա համար է, վոր վարած հողը ձմեռը թողնում են առանց տափանելու, կուղծերով: Այսպիսի մշակման հետեվանքով հողի աղտոտվածությունը մի քիչ նվազում է, վորովհետև ծիլ արձակած մուխտտերը, մերկացած արմատներով խորը թաղվելով հողում, վոչնչացնում են:

Իացի դրանից, աշնանավարն ուշանալու դեպքում, դաշար ծածկվում է մուխտտերով: Նման դեպքերում անհրաժեշտ է հողի նախացան մշակում կատարել

եքսպիրպատորով առանց հողաշերտերը շուռ տալու։
Հողի մշակման վերոհիշյալ բոլոր յեղանակները մեծ նշանակություն ունեն հացահատիկի բերքը բարձրացնելու գործում, յեթե միայն իր ժամանակին և սեղմ ժամկետում կատարվեն անհրաժեշտ ագրոտեխնիկական միջոցառումները։ Ագրոտեխնիկայով նախասահմանված աշխատանքների թեկուզ աննշան մի մասն անկատար թողնելու կամ կատարումն ուշացնելու հետևանքով բերքատվությունը կպակասի, իսկ հաճախ նաև ամբողջ ցանքը կվոչնչանա։ Ուշ կատարված աշխատավարի բերքատվությունը վոչ միայն պակաս չե վաղ գարնանավարի բերքատվությունից, այլ և ավելի մեծ է։

ՅԱՆԵԼՈՒ ՍԵՐՄԱՅՈՒՅԻ ՆԱԽԱԴԱՏՐԱՍՏՈՒՄԸ ՅԵՎ ԱՅԼ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Բերքի բարձրացման գործում, հողի մշակումից հետո, մյուս կարեւոր գործոնը ցանկելու սերմացույի պատրաստումն է հանդիսանում։ Լավ սերմացուն է միայն, վոր կարող է լավ բերք տալ։ Դրա համար, սերմացուն պատրաստելիս, անհրաժեշտ է մեծագույն բերք խոստացող և ապահովող հետեվյալ պահանջները ներկայացնել։

ա) սերմացուն պետք է լինի տեսակավոր ու տվյալ ռայոնի համար ստանդարտային։

բ) սերմացուն պետք է լինի ժանդակայուն (Ստավրապոլկա, հիբրիդ (խառնածին) 922—622/2, Կենրիդի Զուլկաստեր, և ուրիշները։

գ) սերմացուն պետք է անցկացնել քամհար մեքենայից, տեսակավորող մեքենայից և արիերից (սերմազտիչ գործիք)։

Քամհարը սերմացուն մաքրում է խառնուրդներից, տեսակավորող մեքենան տեսակավորում է սերմացուն ըստ քաշի, արիերը՝ ըստ յերկարության։

Քամհարներն իրարից տարբերվում են գլխավորապես իրենց մաղասարք հաստոցի կառուցվածքով։ Կան քամհարներ, վորոնց հաստոցը ձոճվում է յերկայնքին, կան և այնպիսիները, վորոնք լայնքին են ձոճվում։ Յերկայնքի ձոճման ժամանակ քամումը կատարվում է արագ, քամհարն աշխատում է ավելի արտադրողաբար, քայց մաքրում է վոչ այնքան կատարելությամբ, ինչպես լայնքին ձոճվողը։ Առորյա աշխատանքում ընդունված է յերկայնքի ձոճվող «Կլեյտոն» № 5 քամհարը։

Քամհարից հետո սերմացուն պետք է անց կացնել տեսակավորող «Տրիումֆ» մեքենայից և արիերից։

Վորպեսզի սերմացուն մաքրող մեքենաները կարգին աշխատեն, անհրաժեշտ է, վոր նրանք կանոնավոր կերպով սարքադրված լինեն։

Այդ մեքենաների մեջ ավելի բարդը արիերն է։ Այս մեքենան աշխատանքի համար սարքադրելիս, հարկավոր է ուշադիր լինել, վոր շրջանակը հորիզոնական դիրք ունենա։ Ընդունող շերեփի (կովշի) մեջ սերմացուն պետք է լցվի հավասարաչափ։

Առանձնապես կարեւոր է կանոնավոր սարքադրել երի փողրակը (ժուրք)։

Տրիերով աշխատելիս հարկավոր է պահպանել հետեվյալ կանոնները։

1. Տրիերից անցկացնել տեսակավորված սերմացուն։
2. Նախապես մաքրել արիերի փոշին։
3. Անվակալը (վտուկա), առանցքակալը և շփվող մյուս մասերը յուղել։
4. Բռնակը յերբեք դեպի հետ չպտտել։
5. Յեթե արիերը կտրուկ է սերմացուն, նշանա-

կում ե, վոր փողրակի պատը շատ մոտ ե հաստատու-
ված. այդ դեպքում հարկավոր ե սարքադրող լծակի
ոգնությամբ նրան մի քիչ հեռու տանել:

6. Յեթե յերկար սերմացուների հետ դուրս են
թափվում նաև կարճերը, դա նշանակում ե, վոր փող-
րակն իր քերիչներով շատ բարձր ե հաստատված:
Սարքադրող լծակի ոգնությամբ հարկավոր ե փողրակն
այնպես դարձնել, վոր քերիչները ներքև իջնեն. իսկ
թե վոր քերիչները խիստ ցած են դրված. այդ դեպ-
քում առաջին տեսակի սերմացույի մեջ կարող են
ահագին քանակությամբ ընկնել նաև չտեսակավորված
սերմացուներ:

7. Տրիերում հաստատվող մաղերը կախում ունեն
այն սերմացուների հաստությունից, վորոնք տեսակա-
վորվելու յեն: Սովորաբար յուրաքանչյուր տրիերի
հետ տրվում ե չորս մաղից բաղկացած սարքում (նաբոր)

8. Հարկավոր ե ուշադրությամբ հետևել, վոր խո-
ղանակները մաքրեն մաղի ծակերում խրված սերմա-
ցուները:

9. Պետք ե խստիվ հետևել, վոր տրիերին սպասար-
կողներն զգույշ լինեն և բռնեցնելով թմբուկին չխը-
փեն, վորովհետև դրանից թմբուկը կարող ե ճկվել,
իսկ թմբուկը նորոգելը շատ դժվար ե:

Ցանկու համար վերջնում են տրիերից անցած
1-ին, 2-րդ և 3-րդ տեսակի սերմացուները:

Տրիերով տեսակավորված սերմացուն պետք ե ախ-
տահանվի ֆորմալինով կամ փոշկորվի մինդեղավոր
թույններով:

Բացի դրանից, սերմացուները պետք ե ստուգվեն
ըստ իրենց, ծլունակության:

Ստորև բերվում են դաշտային զանազան կուլտու-
րաների ծլունակության նորմերը.

Կուլտուրաների անունը	Ծլունակու- թյան նոր- մերը % -ով	Կուլտուրաների անունը	Ծլունակու- թյան նոր- մերը % -ով
Յորեն	92	Արևածաղիկ	95
Հաճար		Սոյա	94
Գարի		Տգկանեփ	85
Վարսակ		Սորգո	75
Յեզիպտացորեն		Սուգանկա	
		Ճակնդեղ շաք. և կերի	

Սերմացուների ծլունակությունը վորոշվում ե վա-
ղողոք, մինչև ցանելը:

Յեթե դաշտային տնտեսությունը դրված ե կանո-
նավոր հիմքերի վրա, ապա այն հարցը, թե ինչքան
սերմացու յե հարկավոր մի հեկտար ցանքսի համար,
լուծվում ե համաձայն այն տվյալների, վոր ստացել
են ծլունակության տեսակետից սերմացուն փորձարկ-
ման յենթարկելով:

Թե վոր սերմացույի ծլունակությունը նվազ ե, այդ
դեպքում դրա համեմատ ել ավելի սերմացու յե հար-
կավոր մի հեկտար ցանքսի համար:

Ստորև առաջ ենք բերում Ազով-Սևծովյան յերկ-
րամասի ուայոնների համար հարկավորված սերմա-
ցույի նորմերը (տես եջ 24)՝ 1 հեկտարի համար՝
ցենտներով, յեթե սերմացույի ծլունակությունը նոր
մալ ե (ինչպես այդ ցույց ե տրված առաջին աղյու-
սակում):

Ինչ վերաբերում ե առնանացան ցորենի ցանելու
ժամկետին, ապա դրա լավագույն ժամանակն ե՝ յերկ-
րամասի հյուսիսային ուայոններում (Մյասնիկյան,
Յեգորիկի յեվ այլն) ոգոսոսի վերջերից մինչեվ
սեպտեմբերի 20-ը, յերկրամասի կենտրոնական մասում
(Կրասնոդար, Մայկոպ, Արմավիր յեվ այլ ուայոններ)
սեպտեմբերի 2-րդ կեսից մինչեվ հոկտեմբերի սկիզբը.

Ռազոնների անունները	Գարնան ցորեն	Աշնան- ցորեն	Գարնան- ցան դարի	Աշնանացան դարի	Հաճար	Գարնան ցան վարակ	Ցեղաբա- նակի սի- միզդը	Կորեկ	Արեւածաղիկ
Ալլերի	—	1,5	—	—	—	0,3	—	—	—
Արմավրի	—	1,3	1,45	—	—	1,4	0,3	—	0,16
Հայկական	—	—	1,4	—	—	1,4	0,3	—	—
Ապշերոնսկի	—	1,3	—	1,4	—	1,5	0,3	—	—
Անապայի	—	1,3	1,3	1,4	—	1,2	0,3	—	0,16
Բելոբեշեն- սկի	—	1,5	1,5	1,5	—	1,5	0,3	—	0,16
Հունական	—	1,5	1,5	1,5	—	1,5	0,3	0,3	0,16
Յեզորիկի	1,25	1,4	1,25	—	—	1,3	0,25	0,2	0,14
Կրասնոդարի	—	1,4	1,45	—	—	1,4	0,3	0,2	0,16
Գորյաչե- սկայի	—	1,4	—	1,4	—	1,4	0,3	—	0,16
Մայկույի	—	1,5	1,5	1,5	—	1,5	0,3	0,2	0,16
Մյասնիկ- յանի	1,25	1,3	1,3	—	1,3	1,25	0,25	0,2	0,15
Ռազանսկի	—	1,5	1,5	1,5	—	1,5	0,3	—	0,16
Նովոսի- սկայի	—	1,3	—	1,4	1,3	—	0,3	—	0,16
Տուլայսկի	—	—	1,5	—	—	1,5	0,3	—	—
Սոչի	—	—	—	—	—	—	0,3	—	—

Ծանոթություն . Փնջավորված (բուկետիվով) հողում
ցանքսի նորմը սահմանվում է այսպես.

Ըստ յեզիպացորենի՝ յուրաքանչյուր հայտնում այն
նորմի կրկնակի չափը, վոր սահմանված է նույնիսկ
հայտնի սովորական ցանքսի համար (50—60 կիլոգրամ
յեզիպացորենի) սիմիզդը (մեկ հեկտարում).

ըստ աբելավադիկի՝ յուրաքանչյուր հայտնում ցանքսի
նորմն ավելանում է 4 կիլոգրամով (մեկ հեկտարին 20
արեւածաղիկ):

Յերկրամասը կենսոնական հայտնների խոնավոս
երջանում (Սոչի, Ադլեր, Տուլայսի յեվ այլն) ցանում
են հոկտեմբերին:

Աւանագան հանարը ցանում են ոգոսոսի վեր-
ջին յեվ սեպտեմբերի առաջին կեսին:

Աւանագան գարին ցանում են աւանագան
ցորենի հետ սիւմամանակ, այսինքն հոկտեմբեր աւ-
սին:

Գարնանացան հասկավոր կուլտուրաների (ցորեն,
վարսակ, դարի) ցանքսը յերկրամասում պետք է կա-
տարվի յոթնորյա ժամկետում: Յանել հարկավոր է
ձյունը գնալուց հետո իսկույն, հենց վոր կարելի
լինի շարքացաններով աշխատել:

Գյուղատնտեսական կուլտուրաներ ցանելիս պետք
է նկատի ունենալ վոչ միայն ցանքսի նորմերը,
ժամանակը և ցանքսն ավարտելու ժամկետը, այլև
ցանելու յեղանակը և սերմացուն ինչ խորությամբ
հողի մեջ թաղելը:

Հացահատիկի առատ բերք ստանալու համար ան-
հրաժեշտ է ցանքսը կատարել տրակտորային ու ձիա-
քարչ շարքացաններով: Շարքացանն իր խոփիկներով
սերմացուները ձգում է հողի մեջ կանոնավոր շար-
քերով և հարկավոր խորությամբ:

Սերմացուները միանգամայն հավասարաչափորեն
դասավորվում են արտում թէ հորիզոնական և թէ
ուղղահիգ (դեպի խորքը): Բացի դրանից, շարքացանով
ցանելիս, կարելի յէ ճշտությամբ կարգավորել ցան-
վող սերմացունների քանակությունը, մի բան, վոր
անկարելի յէ շաղացանով ցանելիս:

Շարքացանով կատարված ցանքսի ծրվերը յերեւում
են միաժամանակ ու միահամուռ: Չնայած, վոր (շա-
ղացանի համեմատությամբ) շարքացանով պակաս
քանակությամբ սերմացու յէ ցանվում, բերք ստաց-
վում է շատ ավելի:

ՅԱՆՔԱՆ ԶԱՐԲԱՅԱՆՈՎ, ՊԱՅԲԱՐ ՅԵՂԱՆԱԿԻ ՎԱՏ ԱԶԴԵՅՈՒԹՅԱՆ ԴԵՍ

Շարքացանով ցանելիս, նախ ցանվող նյութի տրնտեսում եւ արվում և ապա՝ ավելի բերք եւ ստացվում բայց այդ լինում եւ այն ժամանակ, յերբ մեքենան, այսինքն շարքացանը գործում եւ կանոնավոր կերպով, յերբ ցանող ապարատը ճշտված, ստուգված եւ՝ Հարկավոր եւ ուշի ուշով հետեվել, վոր աշխատանքի պահին մեքենան բացատներ (բաց թողած տեղեր) չթողնի այնքան սերմացու, վորքան սահմանված եւ, այսինքն՝ պահպանե սերմացույի սպառման այն նորմը մի հեկտարի համար, վոր հանձնարարվում եւ տվյալ ուսյունի համար:

Այս նորմի դերածախսումով ավելորդ սերմացու չե սպառվում. սրանից ցանքսը խտանում եւ և կարող եւ փաստակար հետեվանք ունենալ:

Յերբ սերմացույի հարկավոր նորմը չի ցանվում, ծիլերը ցանցառ են լինում, հետեվաբար բերքն եւ վոչ լիամաս: Դրա համար ցանքսն սկսելուց առաջ հարկավոր եւ շարքացանը ճշտիվ սարքադրել, ինչպես այդ պահանջում եւ նորմը. սրա համար ոգտվում են ցանքսի կարգավորիչով (ռեգուլյատորով):

Շարքացանը կանոնավոր կերպով աշխատեցնելու համար անհրաժեշտ եւ հետեվել այն կանոններին, վոր սահմանված են տրակտորային շարքացանները խնամելու համար:

Այս կանոններն են.

1. Յանիչ ապարատի կանոնավոր սարքադրումը. նախնական սարքադրումը կատարվում եւ շարքացանի շարժման թաց անվի պտտման միջոցին՝ ¹/₂₀ հեկտար

տարածության վրա ցանված սերմացույի քանակը հաշվառելու միջոցով:

Աշխատանքի պրոցեսում պարբերաբար ստուգվում եւ սարքադրման կանոնավորությունը. դրա համար կըշռում են սերմացուն և չափում են այն տարածությունը, ուր ցանված եւ սերմացուն: Սերմացուների բաշխումն ակոսներում ստուգվում եւ բրիգադիւրի ձեռքով աշխատանքի 2—3 ժամը առնվազն մի անգամ յուրաքանչյուր շարքացանի նկատմամբ:

2. Շրջանակը պետք հաստատված լինի հորիզոնաձև ու կարգավորվի կցովի ողակով ուղղաձիգ ուղղութամբ:

3. Պետք եւ հետեվել կարգավորիչ լծակին, վոր սերմացուն թաղվի հարկավոր խորության մեջ. բրիգադիր-արակտորիստն եւ, վոր ստուգում եւ սերմացույի հավասարաչափ և պահանջված խորությամբ թաղվելու կանոնավորությանը՝ աշխատանքի 2—3 ժամն առնվազն մի անգամ (բացի տվյալ մեքենան սպառկող բանվորների՝ շարքացանի վրա ունեցած՝ մշտական հսկողությունից):

4. Անիվներն, աշխատանքի 4 ժամը մի անգամ, յուղվում են թանձր քսուքով կամ սոյիդոնով:

5. Յանիչ գլանի առանցքակալը 4 ժամը մի անգամ յուղվում եւ ջրալի հանքային յուղով:

6. Հաղորդիչ ատամնավոր անիվների առանցքները 4 ժամը մի անգամ յուղվում են ջրալի հանքային յուղով:

7. Թե վոր ցանիչ ապարատների մեջ կողմնակի առարկաներ ընկնեն (գալկաներ, քարեր, լաթեղեն կտորներ և այլն), նրանք կարող են ջարդվել: Անհրաժեշտ եւ հետեվել, վոր սերմացուն մաքուր լինի: Աշխատանքից առաջ հարկավոր եւ ստուգել, թե արդյոք

սերմացույի արկղում կողմնակի առարկաներ չեն ընկել:

8. Վերելակի (պողոտայի) լծակները կարող են կտրվել ամենից հաճախ այն դեպքում, յերբ միաժամանակ ոգտվում են և՛ ավտոմատիկ վերելակով և՛ ձեռքի լծակով: Յեթե վերելակը սարքին ե, պետք ե գործածել այն: Այդ դեպքում ձեռքի լծակը պետք ե հանել սեկտորից: Յեթե ավտոմատիկ վերելակը սարքին ե, առաջ հարկավոր ե ծնկաձև գլանից հանել շարժաձողը (շատունը), ապա դնել ձեռքի վերելակի լծակը:

9. Դիսկավոր խոփերը կարող են կտրվել, յեթե շարժացան, իջեցրած խոփերով, հետ տրվի, յեթե շարժացան իջեցրած խոփերով կարճ շրջադարձ կատարի և, վերջապես, յեթե նա չափազանց խցված լինի քարերով ու թափոնքներով: Հետեվաբար իջեցրած խոփերով կտրուկ շրջադարձ չկատարել, շարժացանի շարժման վիճակում խոփերը չիջեցնել, շարժացան տանող տրակտորը հետ չտալ, տրակտորը տեղից արագ չքշել:

10. Յեթե դիսկավոր խոփերը սերմացույի հարկավոր նորմը չեն ցանում, դրա պատճառն այն ե, վոր խոփը ներսից խցված ե կամ սերմատար խողովակը լցված փակված ե: Այդ դեպքում հարկավոր ե խոփերը մաքրել, ապա ստուգել քերիչների սարքադրման կանոնավորութունը, ուշի ուշով հետեվել, վոր սերմատար խողովակները չծովեն ու կողմնակի առարկաներով չխցվեն:

Սերմացույի ինչ խորությամբ թաղելու հարցը լուծելիս հարկավոր ե ղեկավարվել հետեվյալ նկատառումներով: վորքան խոշոր ե սերմացուն, այնքան խորունկ պետք ե թաղվի նա. վորքան մանր ե սերմա-

ցուն, այնքան յերեսթաղ ե լինում նա: Թե վոր հողը խոնավ ե, սերմացուն պետք ե յերեսթաղ արվի, իսկ թե վոր հողը չոր ե, թաղվում ե խորունկ: Կավախառն և ընդհանրապես ծանր հողում սերմացուն յերեսթաղ են անում, իսկ ավազախառն, ալյուրն թեթեւ հողում, ալիլի խորունկ են թաղում:

Ամենից ավելի բերք ստացվում ե այն դեպքում, յերբ սերմացուն ըստ հնարավորության յերեսթաղ ե արված (տվյալ ռայոնի համար):

Սերմացուն խորունկ թաղելու հետևանքով ցանքսը ուշ ե հասնում:

Յերեսթաղ արված բույսերն ավելի լավ են թփավորվում: Ազով-Սևծովյան յերկրամասի համար սերմացուն թաղելու նորմալ խորությունը, վերը հիշատակված պայմանների կապակցությամբ, տատանվում ե այս սահմաններում:

Հաճարը	2,5	սմ. խորություն
Յորեն	2 — 6 »	»
Գարին և վարսակը	2,5 — 7 »	»
Արևածաղիկը	2,5 — 5 »	»
Յեկիպտացորենը	3 — 6 »	»
Սոյան	3 — 6 »	»
Ճակնդեղը (շաքարի կերի)	0,5 — 1 »	»
Գարնանացան վիկը	1 — 4 »	»
Սորգոն	3 — 16 »	»
Կորնզանը	2 — 3 »	»
Կապույտ առվույտը	1 — 3 »	»
Ծխախոտը	0 — 0,5 »	»
Կարտոֆիլը	5 — 12 »	»

Կուլտուրական բույսերի բերքն ապահովելու համար պահանջվում ե հետագա խնամք ևս: Աճի ժամանակ ցանքսը յենթարկվում ե զանազան անբարեն-

հաջող պատահարները, վորոնք համապատասխան ազդրոտելնիկական միջոցառումների շնորհիվ կարող են վերացվել կամ մեղմանալ:

Ժամանակի ընթացքում խանգարվում է հողի բույսերի համար նպաստավոր՝ այն հատկությունը, վոր ստեղծվել էր նախացանքային մշակումով, հետևաբար հարկավոր է լինում վերականգնել այդ հատկությունը:

Շարատունի կուլտուրաներ մշակելիս հարկ է լինում ծիլերի նոսրացում կատարել, յերբ նրանք արդեն զարգացել են վորոշ աստիճանի: Ահա ինչու դաշտային բոլոր կուլտուրաները կարիք ունեն հետագա խնամքի: առանց այս հետագա խնամքին կուլտուրական բույսերի նորմալ զարգացումը կարող է խանգարվել, վորի հետևանքն այն կլինի, վոր կստացվի կամ թերի կամ վատ բերք:

Բացի այն բոլորից, ինչվոր ասացինք հացաբերքի բարձրացման մասին, անհրաժեշտ է նաև պայքար մղել յեղանակի արտաքին վատ ազդեցություն դեմ: Դրանց թվին են պատկանում. 1) աննպաստ յեղանակը (յերաշտ, քամիներ և այլն), 2) մոլախոտերի չափազանց աճը, 3) դաշտային վնասատուների և հիվանդությունների բազմապիսի:

Ինչ վերաբերում է յեղանակի ազդեցության, դա մեր ձմեռների մշտական փոփոխականությունն է ձյունի առկայեանից, ինչպես նաև ձմռան ջերմաստիճանի փոփոխականությունը, նրա ձյունհալքներով միջահատվող սառնամանիքները: Դրա հետեւանքն է, վոր՝

1. Ձյունհալքից գոյացած ջուրը սառելուց ծիլերը սառույցի կեղեվով են ծածկվում, դրա հետեւանքով ողը ծիլերին չի հասնում ու նրանք վոջնչանում են:

Համատարած սառցային կեղեվը հեռացնելու համար

ողավոր գլանով գլանում են սառած հողի յերեսը և ջարդում են սառույցը:

2. Յերբ հողի յերեսի ջուրը սառչում է, տեղի յե ունենում ծավալի փոփոխություն, վորի հետեւանքով բույսերը դուրս են հրվում, մի բան, վոր նույնպես կորստաբեր ազդեցություն է ունենում գյուղատնտեսական բույսերի վրա:

Բույսերի այս դուրս հրումը վերացնելու համար արտի սառած յերեսը գլանում են ծանր գլանով:

Յերբ ծիլերը փրկված են դուրս հրվելու վտանգից և լավ ծիլ են արձակում, առաջացած կեղեվը հարկավոր է ջարդել ծանր տափաններով, շարքերը յերկու հետքի յերկայնքի տափանելով: Տափանել հարկավոր է մանավանդ խիտ բուսած ցանքսը: Ընդհակառակը, ցանցառ բուսած ու թույլ ծիլերը չպետք է տափանել:

Գարնանը, առատ անձրեւների ժամանակ, այսպիսի կեղեվ գոյանում է նաև զարնանացանի վրա: Այսպիսի դեպքում հանձնարարվում է ցանքսը տափանել մինչև ծիլեր արձակելը: Դրանով հեշտանում է բույսերի ծիլ արձակելը:

Շարատունի կուլտուրաների ծիլերը մշակելիս թույլ է տրվում կատարել նաև շարքամիջային փխրունացում: Բույսերի միջի տարածությունը շարքերում և շարքամիջերում պետք է խստիվ պահպանվի շարատունի կուլտուրաներ մշակելիս:

Ցանելու ժամանակ շարքամիջերի տարածությունը պահպանել հեշտ է. դրա համար հարկավոր է ինչպես հարկն է սարքադրել շարքացանը:

Բայց սերմացունների բաշխումը շարքերում չի կարելի այնպես կարգավորել, վոր նրանք իրարից հավասար տարածություն վրա ընկնեն շարքերում:

Շարատունկ կուլտուրաներն անհրաժեշտ ե նոսրաց-
նել, վոր բույսերը նորմալ զարգացում ունենան:

Զուգավոր (գնեդդովոյ) ցանքսում բույսերի շար-
քամիջերի ու շարքերի միջև յեղած տարածութիւնը
համարյա նույնն ե:

Այդ հանգամանքը հնարավորութիւն ե տալիս ամբող-
ջապես անցնել շարատունկների մեքենական մշակմանը
բոլոր ուղղութիւններով, հրաժարելով շարքերի մեջ
ձեռքով քաղհան անելուց: Սրանով վոչ միայն եժան ե
դառնում աշխատանքը, այլև արագ ե կատարվում: Սրա
շնորհիվ ե, վոր հնարավորութիւն ե ստեղծվում սեղմ
ժամկետում ավարտել շարատունկ կուլտուրաների խնա-
մատարութիւնն աշխատանքը:

Շարատունկ կուլտուրաները ժամանակին մաքրելով
մուխտութիւնից, հնարավորութիւն ե տրվում կուլտուրա-
կան բույսերին լավ դարգանալ ե առատ բերք հասցնել:

Դրա համար ե, վոր ներկայումս լարված պայքար ե
մղվում մուխտութիւնի դեմ, վոչ միայն սերմացուները
զտելով, այլև խնամաշան մշակումով:

Տարիների անկարգ ե անկանոն դաշտամշակութիւն
հետեւեալնքով մեր Ազով-Սևծովյան յերկրամասի հողերն
աղտոտված են բազմաթիւ ու բազմատեսակ մուխտու-
տեքով, վորոնք՝ կուլտուրական բույսերից խելով խոնա-
վութիւնը, սնունդը ե լույսը՝ իջեցնում են նրանց
բերքատվութիւնը միջին թվով ցանքսի տարածութիւն
մեկ յերրորդականի չափով:

Կուլտուրաների հաջորդականութիւնը կամ ցանքսա-
շրջանառութիւնը վոչ միայն անհրաժեշտ են գյուղա-
տնտեսական բույսերի աճման համար, այլև նպատուում
են հողի մուխտութիւնից մաքրվելուն:

Մուխտութիւնի դեմ պայքարելու վերը հիշատակված
բոլոր միջոցները գյուղատնտեսական բույսերի համար

վստահելի պաշտպանութիւն են հանդիսանում մուխ-
տութիւնի մեծ մասի հանդեպ: Բայց կան այնպիսի մուխ-
տութիւն, վորոնց դեմ հարկավոր ե լինում պայքարել
հատուկ միջոցներ գործադրել:

Այս մուխտութիւնն են պատկանում. 1) բազմամյա
փուշը, 2) դաշտաբաղեղը, 3) սեղը, 4) խողովը ե մակա-
բույծ (պարագիտ) մուխտութիւն, ինչպես գաղձը (պովի-
լեկա) ե ջրախոտը (գարադիլա), Փշի ե դաշտաբաղեղի
դեմ պայքարում են միևնույն միջոցներով: Նոր արձա-
կած ծիւերը արմատով քաշում-հանում են, ցել արած
կած ծիւերը արմատով քաշում-հանում են անում հաճախակի
քաղհանելու միջոցով, վորովհետև առանց վերգետնյա
կանաչի չեն կարող դարգանալ նրա նաև տրմատային
մասերը:

Համատարած ցանքսերում հարկավոր ե ձեռքով քաղ-
հանել կամ հնձել բույսերը ծաղկման սկզբում ե թույլ
չտալ, վոր սերմերը հասնեն:

Սեզի դեմ պայքարը հնարավոր ե կրկնակի մշակու-
մով, վոր կայանում ե հետեւյալում. վարած դաշտը
մի քանի ու թողնում են առանց տափանելու, վորպեսզի
սեզի վերարմատները չորանան: Այնուհետեւ վերար-
մատները հեռացվում են տափանների միջոցով. դրա
համար դաշտը տափանվում ե ե՛ լայնքին ե՛ յերկայն-
քին: Տափանումը կրկնում են մի քանի անգամ ամբողջ
ամառվա ընթացքում, ամեն անգամ, յերբ վերարմատ-
ները նոր ծիւեր են արձակում: Այս արտում աշնանը
կարելի յե աշնանացանքս անել:

Չորային ռայոններում սեղոտ հողամասը վարում են
բերքահավաքից հետո ե թողնում են կուղձերով, առանց
տափանելու:

Մուխտոս-մակաբույծները վերը հիշված մուխտութե-
րից տարբերվում են նրանով, վոր պատուտվելով կուլ-

տուրական բույսերին, նրանցով ել սնվում են: Կուլ-
տուրական բույսերը մակաբույծների շնորհիվ ծյուր-
վում-նվազում են ու պակաս բերք են տալիս: Այսպիսի
մակաբույծներից են գաղձը և ջրախոտը:

Նրանց դեմ պայքարի միջոցառումները: Գաղձը հար-
վածում է կապույտ առվույտին (յոնջա): Առվույտ ցա-



Նկ. 1. Ծխախոտի գաղձը (պառազիխա):

նած գաշտերի գաղձաշատ տեղերում փռել հաստաշերտ
ծղնոտ և այրել այն, ապա այդ տեղը նորից փորել և
դարձյալ առվույտ ցանել, փորը ձեռք բերել դրսից՝ գաղձ
չպարունակելու յերաշխիք ունենալով:

Ջրախոտ մակաբույծը լինում է զանազան բույսերի
վրա, բայց գլխավորապես արեվածադղիկ և ծխախոտի
վրա: Նա շատ է վնասում արեվածադղիկին, փորի արմա-
տին է կպչում-պատառվում:

Ջրախոտն արագ է տարածվում: Նրա սերմերը մանր
են. մի բույսից ստացվում է տասնյակ հազարներով սերմ:
Ջրախոտի սերմերն իրենց ծլունակությունը պահպա-
նում են 4—5 տարի շարունակ:

Հենց զրոս համար է հանձնարարվում, փոր այն տեղում,

ուր արեվածադղիկը բռնված էր ջրախոտով, 4—5 տարի
շարունակ չցանել փոշ արեվածադղիկ և փոշ ել ծխախոտ:

Յեթե արեվածադղիկ կամ ծխախոտի արմատների
վրա յերեվա ջրախոտ մակաբույծը, նրան հարկավոր է
քաղհանել, փորպեսզի դրանով նվազի այս կուլտուրա-
ների նրա հասցրած վնասը և առաջն առնվի հետա-
գայում հողի նույն մակաբույծով ծածկվելուն:

Ինչ միջոցառումներ փոր կիրառվում են արևածաղկի
մակաբույծ-ջրախոտի դեմ, նույնը դործադրում են
նաև ծխախոտի մակաբույծի դեմ:

Բացի դրանից, ցանում են արևածաղկի ջրախոտա-
կայուն տեսակները, փոր բուսցրել է Կրասնոդարի
ձիթահան Ինստիտուտը:

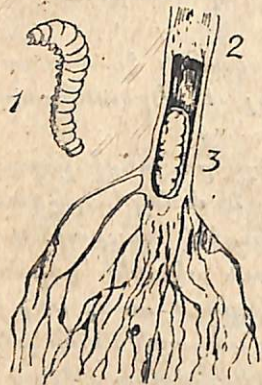
Հաճախ յավ նշաններ ունեցող հացաբույսերի բերքը
50 և ավելի տոկոսով պակասում է ժանգ կոչված
հիվանդության պատճառով: Ժանգի դեմ պայքարելու
համար պետք է ցանել ժանգակայուն տեսակի ցորեն՝
ստավրապոլկա և այլն (ինչպես սկզբում ասել ենք):

Այժմ միքանի խոսք ասենք գյուղատնտեսական
կուլտուրաների այն վնասատուների և հիվանդություն-
ների մասին, վորոնք հսկայական վնաս են հասցնում
մեր գաշտերին: Հագվագյուտ չեն այն տարիները,
յերբ մրիկը (գոլովնյա) վոչնչացնում է հացահատի-
կավոր բերքի մինչև 30%-ը: Պակաս վնաս չեն հասց-
նում նաև միջատները, ինչպես, որինակ, մորեխը,
գաշտային թիթեռների թրթուրները և ուրիշները:

Այս բոլորը պարտադրում է հատուկ ուշադրություն
դարձնել ցանքսերին և պահպանել նրանք հիվանդու-
թյուններից և վնասատուներից:

Գյուղատնտեսության այն վնասատուները, վորոնց
դեմ պայքարելու համար հատուկ միջոցառումներ չեն
կիրառվում, կարելի չէ յերկու խմբի բաժանել: Առա-

Չին խմբին պատկանում են նրանք, վորոնց վոչնչաց-
նելը կապված է խողանը՝ իր մոլախոտերով ու հնձից
հետո թափված հատիկներով միասին՝ վարելուն հետ-
մյուս խումբը կազմում են նրանք, վորոնց զարգաց-
ման համար վարած հողը խոչընդոտ է հանդիսանում,
վորովհետև նրանց զարգացումը հողումն է անցկենում:
Յեթե լավ դիտելու լինենք, կտեսնենք, վոր խողանում,
կոճղուկների ներսում «սդոցող» միջատի թրթուրներն



Նկ. 2. Հացաբույսի
սդոցիչը յեվ նրա ձագերը:

Հնձելուց հետո թափթփված հացահատիկների ծի-
լերում և խողանում զարգանում են շվեդակաճ յեվ
հետևանական հսաններ:

Ցանքսի՝ շվեդական ճանճով վարակված լինելու
նշանն այն է, վոր կենտրոնական տերեվը թառա-
մում և դեղնում է: Հետևյալն ճանճի թրթուրը թա-
փանցում է հասկավոր հացաբույսերի ծիլերի տերե-
վապատյանը և բույսի ցողունից ծծում է նրա հյու-
թերը: Բույսը դեղնում է, ու այն տեղում, ուր թրթ-

թուրն է գտնվում, ցողունը ճկվում է: Այդ է պատ-
ճառը, վոր արտը տավարի վոտքերով կոխկրտածի
տեսք է ունենում:

Բացի դրանից, մոլախոտերի վրա զարգանում են
հացաբույսային ուտիճը, ինչպես նաև առնանացանի
ու գառնանացանի բվիկները (սովկա):

Այս վերջիններն ահագին վնաս են հասցնում ցանք-
սերին:



Նկ. 3. Աշնանացանի վնասատուն—բվիկը (սովկան):
Սովկայի թրթուրը լինում է հողում: Բույսը, վորի
վրա լինում են մեծ մասամբ սովկայի ձվիկները:

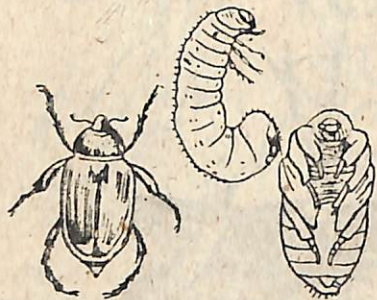
Վերը հիշված բոլոր վնասատու միջատները կարող
են վոչնչացվել, թե վոր հուճը հավաքվելուց հետո
խողանը հերկվի. այդ հերկը պետք է անել յերկու
նվազ. նախ՝ բերքը հավաքելուց հետո ազատված խո-
ղանը մանր վարել (հնձից հետո խողանավար), վոր-
պեսզի թափթփված հատիկները լավ ծլեն, և ապա՝

(մինչև աշնանացանների ծիլերը յերևալը) արտը խոր աշնանավար անել:

Այսպիսով թափթփուկը վորպես մի խայծ կծառայի վնասատու միջատներին՝ աշնանացանի ծիլերը զարգանալու ժամանակ: Հետո այս ամբողջ մուլբույսը թափթփուկների ծիլերի հետ վոչնչանում են, յերբ հնձելուց հետո արտը խողանավարվում, աշնանավար է լինում:

Սողանավարը, աշնանավարը և ցելերի մշակումը վոչնչացնում են նաև հետևյալ միջատներին.

1. Յեգիպտացորենի թիթեռի թրթուրին, վոր ուտում է յեգիպտացորենի ցողունի ներսի մասը և տակից կրծում է սիմինդրի վոտքերը: Վորպեսզի այս վա-



Նկ. 4. Կուզկա-բզեզը, նրա թրթուրը, յեվ հարսնյակը (յերկու անգամ մեծացրած):

րակը, հաջորդ ցանքսի վրա չանցնի, ցողունի մնացորդները և հիվանդ յեգիպտացորենի տերևներն սպառում են մինչև գարուն, այսինքն՝ ձմեռվա ընթացքում ծախսում են այն իբրև կեր անասուններին և իբրև վառելիք: Նմանապես հավաքում են ու այրում հնձից հետո ար-

տում մնացած թափթփուկները:

2. Արևածաղկի փայտածձվի (ուսաչ) թրթուրին, վոր ուտում է ցողունի միջուկը, հացաբույսերի բրդեղին (ժուժեղիցա), մետաղալար ճձվին, կուզկա-բզեզին:

Հատուկ պայքարի միջոցառումներ պահանջող վնասատուներն են. 1) մորեխային վնասատու լն երը, 2) մար-



Նկ. 5. Ասիական մորեխի («հետեվակ») զարգացումը:



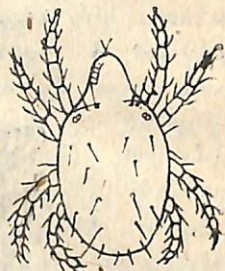
Նկ. 6. Մարգային թիթեռնիկ և նրա թրթուրները:



Նկ. 7. Թրթուրն արմատների վրա



Նկ. 7 ա. Կաղամբի
կնճթավոր (դուլգո-
նոսիկ):



Նկ. 8. Սարգստաչնի
վորդը:



Նկ. 9. Խլրգածղրիդ:

գերի թիթեռները, 3) ուտիճները, 4) լվերը, 5) ճակըն-
դեղի և կաղամբի կնճթավորը (դուլգոնոսիկ), 6) սարգստ-



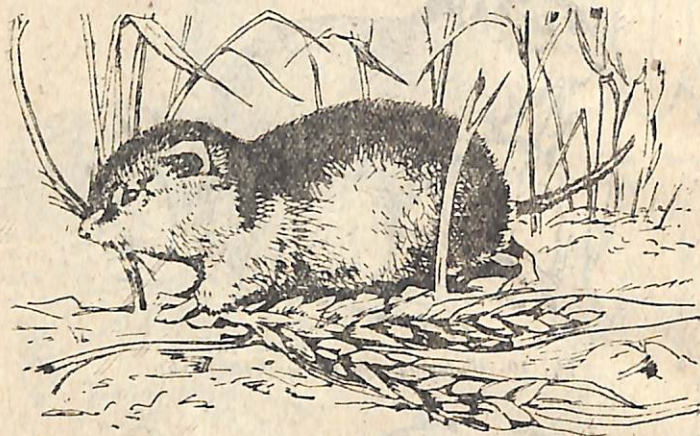
Նկ. 10. Մոխրագույն պոնգական մուկ:



Նկ. 11. Գերմանիկ մուկ:

տաչնի վորդը, 7) դաշտաչին ծղրիդը, 8) խլրգա-
ծղրիդը, 9) մըջլունները:

Մեկային հիվանդութիւնները մեծ նշանակութիւն
ունեն գյուղատնտեսութեան մեջ, վորոնց տեսակները



Նկ. 12. Մոլորական դաշտամուկ:



Նկ. 13. Թմբակեբա մուկ:

առանձին նկարները տրված են գրքի վերջին հավելվածում:

Դրանց դեմ կռվի միակ միջոցը թուխներն են:

Այս բոլոր փաստատուներին փոչնչացնում են քիմիական թուխներով: Ինչ վերաբերում է կրծողներին, ինչպես պոնտական մուկը, գերմանամուկը (խոմյակ) և մուկը, ապա նրանք ամենատարածված ու վտանգավոր փաստատուներն են մեր արտերի համար:



Նկ. 14. Դաշտային լեմմինգ:

Պոնտական մկան և գերմանական մկան դեմ հաշոդությամբ կիրառվում է խլորպիկրինը: Մկներին ուսլիս են թունավորված խայծեր:

ԲԵՐԲԱՀԱՎԱԲԸ ՅԵՎ ԲԵՐԲԱՀԱՎԱԲԻ ՄԵԲԵՆԱՆԵՐԸ

Բերբահավաքը գյուղատնտեսական աշխատանքի շատ կարեվոր պրոցեսն է, փորեց փոչ-փոքր չափով

կախված է բերքի պակասումը: Հասկավոր կուլտուրաների բերքահավաքի ժամանակը վորոշվում է նրանց հասունությամբ:

Միջանի բույսերի սերմերի հասունությունը կապված է նրանց թափվելու ժամանակի հետ: Սերմերի թափման առաջն առնելու համար, այսպիսի բույսերի բերքահավաքը կատարում են կատարյալ հասունությունից առաջ: Այսպես, որինակ, հացաբույսը հավաքում են մեղրամոմային հասունության շրջանում (յերբ հետք է թողնում յեղունգով ծակելուց):

Կան կուլտուրաներ, ինչպես, որինակ, սերմացուլի համար ցանված ճակնդեղը, վոր միաժամանակ չի հասնում. այդ դեպքում բերքահավաքը կատարվում է միջանի անկամից կամ այն ժամանակ, յերբ հասել է մեծագույն մասը, այն հաշվով, վոր չհասածները կհասնեն հավաքելուց հետո:

Նկատի ունենալով, վոր բերքատվության հետագա մշակումը և պահպանումն ավելի հաջող է ընթանում, յերբ բերքի խոնավությունը շատ չէ, դրա համար բերքը հավաքում են ըստ հնարավորության չոր յեղանակին. հնձված բույսերը թողնում են մի առժամանակ դաշտում, չորանալու համար:

Ներկայումս մեզ մոտ, սովխոզներում և կոլխոզներում, բերքահավաքը միայն մեքենաներով է կատարվում. դրա համար անհրաժեշտ է իմանալ, թե ինչպես պետք է աշխատեն հավաքող մեքենաները, վոր բերքատվությունը չպակասի:

Հնձելու ժամանակ չպետք է թույլ տալ, վոր բացատներ մնան: Բացատներն առաջանում են, յերբ արտերի ծայրին անկանոն շրջադարձեր են կատարվում, յերբ հնձիչի դանակը ծածկվում է մոլախոտերով կամ հողով և դադարում է կանոնավոր աշխատել, յերբ տրակ-

տորիստը անփուլթ կերպով է աշխատում: Բացատներ թողնելուց խուսափելու համար անհրաժեշտ է՝

1. Սմենապարզ հնձիչ մեքենաներով նախապես հրնձել զագոնի անկյունները:

2. Արտը հնձել անկյունագծի (դիագոնալի) ուղղությամբ. այդպես անելուց հետո շրջադարձերը կկատարվեն արտի արդեն հնձված մասերով:

3. Հետեվել, վոր դանակը սուր լինի. առնվազն 4 ժամ աշխատանքից հետո դանակը սրել և փոխել:

Հացաբույսը մեքենայով հնձելիս, նրա 10%-ը կարող է կորչել (թցփած ճեղքներ և հասկեր): Կորուստը փոքրացնելու համար անհրաժեշտ է, վոր դանակները սուր լինեն: Նմանապես կարելի է, վոր կանոնավոր բարձրության վրա սարքադրված լինի վիլակը և կտրող ապարատը:

Կտրող ապարատի, վիլակի հարվածից թափվող հացահատիկի նշանավոր մասը պահպանվում է հատիկավորսիչների կիրառումով:

Ցերը հացաբույսը հավաքում են խրճկապիչներով, պետք է հետեվել՝ 1) վոր շագագատը շատ ձգված չլինի, 2) վոր սեղմիչի զսպանակները չափազանց լարված չլինեն, 3) վոր կտուցի վերին մասի զսպանակը շատ լարված չլինի, հակառակ դեպքում շագագատը կարող է կտրվել, 4) վոր խրճկապիչը չկապված խրճեր դուս հետի:

Ցեթե դուրս նետված խրճերը շատ փոքր են, պրկող լծակը ներքև են իջեցնում և ձգում են զսպանակի: Իսկ յերբ խրճերը շատ մեծ են, պրկող լծակը բարձրացնում են վերև, իսկ զսպանակը թուլացնում: Հրնձելու ժամանակ տրակտորիստը պետք է ուշադրությամբ հետեվի, վոր մեքենայի համար սահմանված իննամբը ճշտությամբ կատարվի, վորպեսզի նա ան-

խափան աշխատի, և հացահատիկի բերքը չպահասի:

Կախումը կանցնի հաջող և անխափան, յերբ կախիչը սարքադրված լինի կանոնավոր գերպով, և հացաբույսը թմբկին հասցվի հավասար չափերով:

Յեթե կախելու ժամանակ հացահատիկը չափազանց փշրվում է, պետք է դեկան միքիչ հեռացնել թմբկից. կամ յեթե հացահատիկը վատ է կախվում, հարկավոր է ուղղել դեկանը և թմբուկը:

Յեթե թմբուկը խցվում է հացաբույսով, հարկավոր է կազմակերպել, վոր հացաբույսը կանոնավոր կերպով և հավասար չափերով տրվի թմբկին:

Յերբ հացահատիկը կորչում է կուսքի մեջ, նշանակում է քարմաղը գերաբեռնված է կամ դեկան շատ մոտ սարքավորած լինելուց, կամ ծղոտաթափի ծակերը խոշոր լինելուց. այդ կորստի պատճառը կարող է լինել նաև այն, վոր քարմաղը հարկավոր թեքումը չունի կամ դանդաղ է շարժվում, վոր փոկը բուքս է տալիս, վոր վերջապես ինքը վիլակն է դանդաղ շարժվում:

Այս բոլոր պատճառները պետք է ստուգվեն և վերացվեն:

Յերբ հացահատիկը կորչում է ծղոտի մեջ, նշանակում է ծղոտը դուրս գալու ժամանակ վենտիլացիան սաստիկ հողմահարում է. դրա պատճառը կարող է լինել նաև այն, վոր կամ կախիչը հավասարաչափ չի աշխատում, կամ ծղոտի մաղի ծակերը լցվել են և հարկավոր չափով չի հողմահարում, կամ վենտիլատորի պատուհանները հավասարաչափ չեն բացվում, կամ առաջանում է խցում, այսինքն՝ ներքին քամհարի գերաբեռնավորում, վոր հետևմանք է առաջին քամհարի մաղերի անկանոն ընտրության և այլն: Անհրաժեշտ է վերացնել վերը մասնանշված բոլոր պատճառները:

վորպեսզի կախիչը կանոնավոր աշխատի և հացահատիկի բերքը չպակասի:

Հացահատիկային կոմբայնը գյուղատնտեսական այն բարդ մեքենան է, վորի ոգնությամբ կատարվում են միաժամանակ և՛ հունձը և՛ կախումը, ուրիշ խոսքով՝ նա կապված է միացյալ յերկու մեքենայից՝ հնձող մեքենայից կամ «խեղերից» և կախող մեքենայից: Հետեվաբար կոմբայնին է վերաբերում այն բոլորն, ինչ վոր ասվեց խրձկապիչի և կախիչի մասին. տարբերությունն այն է միայն, վոր կոմբայնում խեղերը վիլակներով հնձված հացաբույսը գցում է կոնվեյերի վրա, իսկ վերջինը հասցնում է վոչ թե կապող ապարատին, այլ ուղղակի կոմբայնի թմբուկին:

Ահա այն նվազագույնը, ինչվոր պետք է իմանան կոմբայնավարը և տրակտորիստը, գյուղատնտեսության ստախանովականները, և յուրաքանչյուր կոլխոզնիկ վորպեսզի կարողանան հետեվել աշխատանքին, սկսած ցանելու համար սերմացու պատրաստելուց մինչև կախման ավարտումը: Միայն այն ժամանակ հեշտությամբ գլուխ կգա մոտակա տարիներում 7—8 միլիարդ փութ հացահատիկ արտադրելու գործը:



■ Մրիկի (զանայի) սեսակները զանազան հացաբույսերի վրա:



Նկ. 15. Փողանման մրիկ (զանա):

Նկ. 16 Ամուր կամ զարչահոտ մրիկ (զանա):



Նկ. 17. Գարու ամուր և փոշահոտ մրիկ:

Նկ. 18. Հաճարի ցողունային մրիկ (զանա):





Նկ. 19. Վարսակի մրիկ:



Նկ. 20. Փանիշտանման մրիկ յեզիպ-
տացուրենի հատիկներէ վրտ:

ՀՀ Ազգային գրադարան



NL0288370

16.958

